

Zbornik Instituta za kriminološka
i sociološka istraživanja
2022 / Vol. XLI / 2-3 / 157-159
Prikaz knjige
Primljeno: 03. decembar 2022. godine
Prihvaćeno: 11. decembar 2022. godine
DOI: 10.47152/ziksi2022312

SEKSUALNA AB/NORMALNOST: KRIMINOLOŠKE I PENOLOŠKE PERSPEKTIVE

Autori: Nikola Petković i Zoran Pavlović

Za seksualnost i seksualno ponašanje možemo reći da su kulturne univerzalije, jer predstavljaju trajne obrasce i najopštije tipove društvenog ponašanja koje nalazimo u svim društvima i kulturama. Premda se određene norme dele u većini društava, svako društvo, međutim, tumači seksualnost i seksualnu aktivnost na različite načine. Isto tako, različita društva dele određene norme koje jačaju njihov prihvaćeni društveni sistem seksualnosti, a ono što se smatra „normalnim“ u smislu seksualnog ponašanja zasniva se na običajima i vrednostima društva, što je promenljiva kategorija kroz ljudski istoriju.

Monografija *Seksualna ab/normalnost: kriminološke i penološke perspektive* koju potpisuju dr Nikola S. Petković i prof. dr Zoran Pavlović na preko četiri stotine stranica čitaocima pružaju multidisciplinarni prikaz problema seksualnog nasilja, visoko uvažavajući razvojnu i istorijsku prirodu istraživanog fenomena. Autori integrišu psihijatrijske, psihoanalitičke, kriminološke i krivičnopravne perspektive, te pružaju holističku sliku kompleksnog problema seksualnog nasilja. Pored dijahrone perspektive, koja ističe promenljivost društvenog percipiranja određenih ponašanja, autori u svom radu uključuju i perspektivu koja sužava jaz između onih „zdravih i normalnih“ i onih „zlih, bolesnih i zločinačkih“, te upućuje na relativnost istraživačkog problema (otuda i u naslovu pojam *ab/normalne* seksualnosti).

Čitaoci monografije se mogu upoznati sa iscrpnim prikazom istorijskog razvoja seksualnosti, te društvenog odnosa prema istoj. Pogled unazad počinje još sa prvim tragovima seksualnosti u praistoriji i seksualnosti u svetu Helade, antike i društava drevnog Istoka. Prateći dalji istorijski razvoj, autori pokazuju na koji način, prvenstveno zahvaljujući monoteističkim religijama, seksualnost u svetu srednjeg i novog veka gubi atribute deizacije i biva visoko pozicionirana na listi smrtnih grehova. Ovo istorijsko putovanje završava se prikazom seksualnosti i društvenog odnosa prema seksualnosti u modernom dobu, gde autori ukazuju na značaj i posledice proboja prosvetiteljstva i društvenih nauka, sa posebnim osvrtom na šezdesete godine minulog veka, feministički i hipi pokret. Štaviše, pisci ne samo da ukazuju na promene u percepciji modernog poimanja seksualnih devijacija, koje predstavljaju odstupanje pojedinca ili grupe od normativne seksualnosti, već

ukazuju i na komodifikaciju seksualnosti u savremenom kapitalizmu: „Pa ipak, nova era seksualnosti, u narednim decenijama, stiće se utisak, ne samo da se otrgla od dogmatskih stega religije već je od ideje rodne ravnopravnosti i prava odlučivanja u seksualnom životu, alterirala ka svetu u kome seksualnost predstavlja traženu tržišnu robu“ (str. 23). Konačno, u prikazu istorijskog razvoja društvenosti seksualnosti i seksualnih devijacija, autori ne propuštaju da pomenu ni uticaj interneta i pornografije na istraživačku temu, koji doprinose sve većoj dostupnosti seksualnih (devijantnih) sadržaja, koje je moguće konzumirati u anonimnosti i privatnosti sopstvenog doma.

Nakon sveobuhvatnog istorijskog prikaza razvoja i društvenog odnosa prema seksualnosti (i seksualnoj devijaciji), autori monografije diskutuju o različitim kriterijumima seksualne (ab)normalnosti. U okvirima teorijsko-filozofske perspektive, ali i uz praktične aspekte identifikacije i tretmana poremećaja seksualnosti, analize postavljaju se i imperativi utvrđivanja kriterijuma procene, odnosno dijagnostike u medicinskom kontekstu. „Seksualna ab/normalnost predstavlja multidimenzionalni konstrukt određen u najvećoj meri kulturološkim relativizmom“ (str. 35). Imajući u vidu kompleksnost utvrđivanja kriterijuma seksualne (ab)normalnosti i određivanja seksualne devijantnosti, u knjizi su izlistane ne samo društveno-hronološke i biološke perspektive, već je pružen osvrt i na skoriju istoriju i psihijatrijske kriterijume. No, kako autori sami zaključuju, „društveni nivo odnosa prema seksualnoj devijantnosti nosiće najčešće jedan eklektički model, koji integriše biološke, religijske te moralne kriterijume, a često bazirane na predrasudama, ličnim strahovima i neznanju. Ipak, formalni nivo društvene reakcije određen je u legislativnoj ravni, odnosno zakonima jedne države“ (str. 46).

Posebno poglavlje posvećeno je pojmovnim i fenomenološkim razgraničenjima. S obzirom na to da psihološke, psihijatrijske, kriminološke, viktimološke perspektive sa sobom nose različitu terminologiju, te posledično i neujednačene kriterijume procene, autori analiziraju neke od značajnih pojmova i fenomenoloških obeležja predmetnog konteksta. Radi se o pojmovima parafilije, perverzije i hiperseksualnosti. Autori o ovim pojmovima nude različite definicije iz različitih perspektiva u različitim istorijskim momentima (sve do savremenog trenutka u 2022. godini), uključujući i posebno potpoglavlje koje obrađuje problem klasifikacije parafilija. Nakon detaljnog pojmovnog razgraničenja i prikaza različitih nomenklatura, autori diskutuju o samim osnovama seksualne (ab)normalnosti. Ponuđeni su biološki nivo eksplanacije, uvažavajući nalaze iz oblasti neurologije, genetike i endokrinologije, kao i osnove psihoanalitičke teorije seksualnog razvoja, sa inicijalnim implikacijama osnova seksualne devijantnosti različitog tipa.

Do sada prikazano predstavljalo je prvi deo monografije. Drugi, obimniji deo, problematizuje kriminalizovane oblike parafilija i protivpravne seksualne prakse. Prema rečima samih autora, ovaj deo monografije „obuhvata pojmovne i fenomenološke okvire koji predstavljaju kompilaciju psihijatrijskih i pravnih standarda. Radi se o izboru pojava koje ne moraju nužno istovremeno zadovoljavati legislativne kriterijume protivpravnosti, odnosno *vice versa*, zdravstvene kriterijume psihijatrijskog poremećaja“ (str. 102). Autori su izabrali ne mali spisak fenomena

koji nalaze elaboraciju u predmetnom kontekstu i koje analiziraju iz različitih perspektiva u ovom delu monografije. Sami pisci priznaju da ovaj spisak nije konačan, te da su ponašanja poput zoofilije ili nekrofilije mogla biti uključena u analizu. Ipak, ponuđeno je obrazloženje suženja analiziranih fenomena: „Izbor tema načinjen je pre svega s obzirom na učestalost i kriminološku, te viktimološku važnost problema. Pri razmatranjima okvira monografije, značajna dilema odnosila se na potrebu analize dodatnih fenomena, poput homoseksualnosti i prostitucije. Radi se naime o vrlo složnim pojavama, a koje nose naročitu podvojenost zvanične psihijatrijske pozicije i česte percepcije javnosti.. Tek složenost i pomešanost psihijatrijskog nivoa argumentacije, nivoa građanskih prava, te tradicionalnih ili religijskih vrednosti, opredelila je autore da ove teme zasebno analiziraju u nekim narednim radovima“ (str. 102)

Konačno, čitaoci se veoma iscrpno i u multidisciplinarnom okviru mogu upoznati sa odabranim kriminalizovanim oblicima parafilija i protivpravne seksualne prakse. Autori nude pojmovna razgraničenja u pogledu sledećih analiziranih fenomena: egzibicionistički poremećaj, voajeristički poremećaj, froteristički poremećaj, koersivni seksualno sadistički poremećaj, silovanje, pedofilija i pedofilni poremećaj, incest. Za svaki od navedenih pojmova ponuđene su i fenomenološke, etiološke i terapijske perspektive, a imajuću u vidu različitost zakonskih rešenja, ukazano je i na razlike kaznenih odredbi, ali i drugih oblika društvene intervencije. Tako se u okviru svakog od navedenih poremećaja mogu pronaći posebna potpoglavlja koja se bave samim pojmom i fenomenologijom poremećaja, ali i druga potpoglavlja koja obrađuju problem tretmana datog poremećaja, te pravne aspekte analiziranog društvenog fenomena.

Na samom kraju, još jednom se valja pozvati na same autore: „Sumirajući navedeno, približavanje „zdravih“ i „bolesnih“, odnosno „dobrih“ i „zlih zločinaca“, nema nameru opravdanja ovih poslednjih. Osnovna ideja autora ove monografije jeste pre svega razumevanje razvojne prirode fenomena. Identifikacija svih onih činilaca koji mogu praviti razliku između konsenzualne seksualnosti koja nalazi zadovoljenje u privatnosti doma i agresivne, zlostavljačke prakse, na štetu drugoga, zahteva upravo analizu svih ovih nijansi“ (str. 402). Dr Nikola S. Petković i prof. dr Zoran Pavlović su na originalan, sveobuhvatan i holistički način prikazali kompleksnost društvenog fenomena seksualne (ab)normalnosti, i otvorili put za neka nova istraživanja na temu seksualnosti i seksualnih devijacija.

*Dr Aleksandra Marković**

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja

* Naučna saradnica, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja. E-mail: aleksandra.markovici@hotmail.com